

РЕЦЕНЗІЇ

Олександр Батанов,
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
конституційного права та місцевого самоврядування
Інституту держави і права імені В. М. Корещького
Національної академії наук України

<https://doi.org/10.32782/2020-38-15>

***Еволюція конституційної
юстиції в Україні та цінності
конституціоналізму
(рецензія на монографію
доктора юридичних наук, професора
М.В. Савчина «Конституційна юстиція
та забезпечення конституційного
порядку: 2005–2020»¹)***

Рецензоване монографічне дослідження М.В. Савчина присвячене вельми актуальній як з точки зору конституційно-правової науки та теорії конституціоналістики, так і практики конституційного будівництва та демократичної модернізації української моделі конституційного контролю проблемі щодо ролі та значення органів конституційної юстиції в Україні та в зарубіжних країнах у процесі забезпечення конституційного порядку. Адже прийняття Конституції України не тільки засвідчило правове

оформлення нових політичних, економічних і духовних реалій держави і суспільства, за яким Український народ і українська держава живуть третє десятиліття, та зумовило приєднання України до загальноновизнаних демократичних цінностей конституційного рівня, фундаментальне та системоутворююче значення серед яких має доктрина конституціоналізму, а і поставило на порядок денний необхідність комплексного процесуального забезпечення конституційно-правових відносин у сфері інституціоналізації

¹ Савчин М.В. Конституційна юстиція та забезпечення конституційного порядку: 2005–2020 : монографія. Ужгород : РІК-У, 2020. 384 с.

конституційного контролю, у тому числі і з позиції забезпечення конституційного порядку.

Сучасний етап розвитку юридичної науки характеризується посиленням уваги до доктринальних та прикладних проблем конституційного судочинства (А.В. Портнов), конституційної юстиції та конституційного контролю, який розглядається як феномен (І.Д. Сліденко), притаманний системі конституційного права і конституціоналізму (О.М. Бориславська). Колосальний інтерес до проблеми конституційного контролю зумовлений багатьма факторами, в тому числі завданнями та потребами забезпечення ефективного механізму захисту основоположних прав людини та зміцнення верховенства права, а також перманентними та складними процесами міждержавної інтеграції, які відбуваються у сучасному світі, що, своєю чергою, детермінує необхідність інтенсивного розвитку та якісного удосконалення конституційного законодавства з метою оптимізації правозастосовної діяльності.

Особливий інтерес проблема конституційної юстиції загалом та інституціоналізації і функціонування в аспекті забезпечення конституційного порядку зокрема викликає з точки зору реалізації Конституції та конституційного законодавства, формування конституціоналізму та проведення конституційної реформи в Україні. Безумовно, в чинній Конституції України вже закладені окремі процедурно-процесуальні засади, які забезпечують реалізацію конституційних положень щодо конституційної юстиції та конституційного контролю, насамперед в аспекті охорони конституційного ладу, та знаходять своє продовження в законодавстві України. З іншого боку, правозастосовна практика свідчить про те, що є життєва потреба у підвищенні якості та кількісного збільшення процедур, які регламентують реалізацію

конституційно-правового статусу суб'єктів конституційного права у контексті охорони конституційного ладу, у тому числі й органів конституційної юстиції, з урахуванням світового досвіду їх функціонування та особливостей вітчизняного механізму конституційного правосуддя.

На жаль, вітчизняна конституційно-правова наука досі не виробила чіткої позиції щодо багатьох проблем сутності, змісту та розвитку конституційного контролю, насамперед в аспекті процесуального забезпечення реалізації Конституції, конституційних прав і свобод людини і громадянина, охорони громадянського суспільства та соціально-правової державності, здійснення як внутрішніх, так і особливо зовнішніх функцій, у тому числі і функції щодо забезпечення конституційного порядку. Наука дуже часто реагує на події, які відбуваються у конституційному житті, та відповідні дії влади постфактум, пояснюючи їх шляхом «підгонки» до відповідної ситуації тих чи інших теоретичних моделей.

Попри підвищений останніми роками інтерес до проблеми конституційної юстиції у правовій доктрині України, сучасний стан її наукової розробки характеризується фрагментарністю, певною концептуальною невпорядкованістю та не завжди ґрунтується на єдиній теоретичній і методологічній базі. Найбільш рельєфно це проявляється у контексті аналізу процесів функціонування органів конституційної юстиції, у тому числі їх діяльності у сфері забезпечення конституційного порядку. Це свідчить про відсутність у вітчизняній юриспруденції комплексного узгодженого бачення функції органів конституційної юстиції у сфері забезпечення конституційного порядку та науково обґрунтованих перспектив запровадження відповідних моделей в Україні.

У зв'язку з цим можна зробити висновок про обґрунтованість і

безумовну актуальність теми монографічного дослідження, вибраної М.В. Савчиним.

У монографії М.В. Савчина глибоко і всебічно досліджуються актуальні проблеми становлення сучасної науково-практичної парадигми забезпечення конституційного порядку органами конституційної юстиції з урахуванням сучасних умов вітчизняної та зарубіжної конституційно-правової практики.

Досягнення вказаної мети зумовило постановку та послідовне вирішення цілої низки теоретичних та прикладних завдань, а також напрацювання та перевірку робочих гіпотез, у тому числі:

1) через визначення поняття «конституційний лад», розкриття особливостей його системи, сутності та змісту його гарантій як об'єкта розвитку і трансформації конституційно-правової дійсності;

2) аналіз методологічних засад дослідження процесів забезпечення конституційного порядку органами конституційного контролю в Україні у світлі зарубіжного досвіду, у тому числі доктринального аналізу юрисдикційних форм і методів гарантування конституційного ладу у діяльності Конституційного Суду України;

3) визначення природи принципів юридичних процедур у гарантуванні конституційного ладу;

4) дослідження основних процесуальних форм і методів гарантування конституційного ладу Конституційним Судом України;

5) аналіз юридичної природи правових актів Конституційного Суду України та механізм їх реалізації тощо.

Такий комплексний підхід дав авторові можливість дійти системних висновків у разі визначення результатів і обґрунтування низки нових положень, які мають вагоме значення для науки і практики.

Про системність представленого М.В. Савчиним дослідження свідчить

структура монографії, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю, є такою, що відображає загальне бачення досліджуваної автором проблеми. Усі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними завданнями, які поставив перед собою автор.

Структура роботи відповідає цілям і завданням дослідження, дає змогу послідовно розкрити авторську концепцію щодо ролі та значення конституційної юстиції у забезпеченні конституційного порядку.

Результатам монографічного дослідження притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем інноваційності містяться в усіх розділах монографії.

Не можна не відзначити й доступний для сприйняття стиль викладення матеріалу. Вдала структура монографії та адекватне змістове наповнення роботи дало змогу автору легко перейти від аналізу питань, які стосуються теорії конституційного ладу та конституційної юстиції, до аналізу доктринальних питань діяльності Конституційного Суду України у забезпеченні конституційного порядку, доступно викладати складні наукові концепції та проблеми, давати визначення базовим категоріям та поняттям, здійснювати класифікацію важливих процесів і явищ тощо.

Слід зазначити і те, що автор не обходить гострі або дискусійні проблеми організації та функціонування Конституційного Суду України у забезпеченні конституційного порядку, а навпаки, висловлює власні міркування стосовно цього, прагнучи ґрунтовно їх аргументувати, у тому числі посилаючись на позитивний та негативний зарубіжний досвід функціонування інституту конституційної юстиції, рецепції у сфері конституційного

права тощо. Роблячи висновки та вносячи пропозиції, автор усвідомлює, що наука є не статичною, а динамічною системою, та не претендує на істину в останній інстанції.

Через це рецензоване монографічне дослідження має не лише наукове значення, а є виданням, яке можна використати як у навчальному процесі, так і в практичній діяльності фахівців у галузі конституційного права, міжнародного права, європейського права, порівняльного правознавства, політології тощо. Адже представлена монографія розрахована на доволі широку аудиторію, зокрема, вона буде корисною і пізнавальною як для юристів, політологів, фахівців з державного управління та керівників усіх рівнів, так і викладачів і студентів вищих навчальних закладів, широкого загалу читачів, які цікавляться процесами діяльності Конституційного Суду України у забезпеченні конституційного порядку.

Резюмуючи, зазначимо, що рецензована монографія М.В. Савчина «Конституційна юстиція та забезпечення конституційного порядку: 2005–2020» значною мірою відкликається на кардинальні питання сучасності, рефлексує на динаміку розвитку конституційної юстиції у перехідний період, складність та суперечливість організації та функціонування Конституційного Суду України у забезпеченні конституційного порядку, містить пропозиції щодо необхідності вдосконалення законодавства та організаційних заходів у досліджуваній галузі, забезпечення постійної доктринальної та організаційної уваги до такої проблеми конституційного права та процесу.

Тому можна зробити висновок, що перед нами актуальне, високопрофесійне наукове дослідження, яке є важливим внеском у вітчизняну юридичну науку, що може бути рекомендоване до друку.